LIBRIS | We know books

LUCIAN BLAGA

AVRAM IANCU

Dramă
1934

Ediție îngrijită, Prefață și Dosar critic de
MIRCEA POPA

EDITURA ȘCOALA ARDELEANĂ
Cluj-Napoca, 2022

LIBRIS | We know books

Cuprins

Avram Iancu între eroism și firescul trăirii
Prefață de Mircea Popa / 5

Avram Iancu. Dramă 1934 / 33

Dosar critic

I. Opera dramatică / 171

1. Articole, cronici, caracterizări / 171
Pompiliu Constantinescu / 171
Ion Breazu / 174
Octav Șuluțiu / 180
Ovidiu Papadima / 183
Ion Vlad / 191
Dan C. Mihăilescu / 195
Eugen Simion / 196

2. Sublinieri / 205
Nichifor Crainic / 205
Ion Moldoveanu / 205
Alexandru Paleologu / 206
Marian Popa / 206
Marta Petreu / 207

II. Avram Iancu – personaj dramatic / 208

Corneliu Albu / 208
Grigore Popa / 214
Olimpiu Boitoș / 217

LIBRIS | We know books

Eugen Todoran / 220
George Gană / 242
Constantin Cubleșan / 263

III. Reprezentări / 273

Mircea Nicolau / 273
A. Munte / 275
Corneliu Albu / 280
Interviu cu Ion Tâlvan / 281
Mihai Niculescu / 284
Alexandru Kiritescu / 287
Neo / 290
Ion Radu Tomoiagă / 292
Constantin Bivolaru în dialog cu Ion Tâlvan / 294
Petre Drăgoiescu / 297

Afiș teatral / 300

LIBRIS | We know books

Persoane

AVRAM IANCU, advocat, 24 ani
LOCOTENENTUL GRATZE, 30 ani } din oastea
LOCOTENENTUL SCHULER, 27 ani } imperială
ÎNTÂIUL AGHIOTANT IMPERIAL
AL DOILEA AGHIOTANT IMPERIAL
TATA LUI IANCU, 70 ani
ION DRAGOȘ, deputat la Pești, 40 ani
POPA PĂCALĂ
ADVOCATUL DUHU
ERJI CÂRCIUMĂRIȚA, 18 ani
IANOȘ
GHIURI } gardiști unguri
ȘIMON
IANOȘ
UN MOȚ
UN BĂIEȘ
O BABĂ
TREI MUNTÀRIȚE
UN MOCAN
DOI JANDARMI UNGURI
MOȚUL ILIE
TRIBUNI, AJUTOARE, MEMBRI AI COMITETULUI NAȚIONAL ROMÂN, GARDIȘTI UNGURI, SOLI UNGURI, SERVITORI, VESTITORI, NOROD

Acțiunea se petrece în Ardeal, în anul 1848 și mai târziu.

LIBRIS | We know books

PROLOG

Peisaj de munte. În fund, munți clădiți unul peste altul, cu plaiuri în care se deslușesc așezări ciobănești. În față, stâncărie, o cărare de la stânga spre dreapta și o potecă în sus, pierdută numaidecât după stânci. Pădure de goruni. Soarele încă n-a apus.

SCENA I

Un moț, o babă
S-aude un sunet monoton și adânc, câteodată mai scurt, câteodată mai lung, ca de mare pasăre de noapte:
U-u-u!

BABA

ținând în mână o carabină, stă la pândă, aplecată în genunchi, sus între stânci; se uită dincolo, de unde pare a veni zvonul cu totul neobișnuit.
Se aud semnele păsării: U-u-u-u

MOȚUL

venind din stânga, se oprește, ascultă, vede Baba

Hei, Muma-Pădurii, muma noastră, muma rumânilor, ce stai ca un zbârciog sub tufă? – S-ar fi aflând, zice-se, pe-aici o pasăre – de mirare. La ea ții ochiu'? Dă zvon ca de tulnic. – Cobește sau prorocește?

LIBRIS | We know books

BABA

se ridică anevoie, sprijinindu-se în carabină,
îi face semn să tacă

Șt – șt –

vine spre Moț

Mulcom, bădiță, mulcom, c-o speriem, și-ar hi cu păcat. De asta să nu te-apropii, fără numai cu hire de grâu mândru în palmă și cu tămâie galbără, că tare e frumoasă și înaltă.

MOȚUL

Mă gândeam eu – trebuie să fie cât omu'. Toată lumea despre ea vorbește, cum că ar începe să se întâmple ceva – cum că ar da veste pentru ziua Județului din urmă.

BABA

Stau de pază, că poate s-a-ntâmpla ceva, vreo poveaste, cum n-a mai fost pe-aici de când Necuratul spunea lui Dumnezeu – fârtate!

MOȚUL

Da' eu cred că pasărea s-o așezat aci lângă Muntele Bătrânii numai ca să ouă! Hei, ce-mi văd ochii? Muma-Pădurii cu carabină! Da' ce! Voiai s-o împuști? Sub subsuoara stângă ori sub limba măiastră? Sau voiai s-o scarmeni numai în pene, ca să te dumirești dacă-i aievea ori numai nălucă?

BABA

pare, în adevăr, Muma-Pădurii

E – e – e – că tare ți-e de șagă, bădiță. N-am eu gloanțe pentru gaie de noroc.

LIBRIS We know Books

MOȚUL

Dacă-i de noroc, s-ar zice că pasărea se cheamă Sfântul Niciodată. Măicuțo, noi, moții, suntem neam fără noroc. Așa e scris și de asta nu scăpăm.

BABA

Cu carabina mă apăr de căpcăunii de jandari, că ne prăpădesc cu zile. Păntru ei mulgem vacile, păntru ei cosim costișele, păntru ei măcinăm ce bruma ne-a rămas. Ulii și ungurii ne mâncă găirile. Tăte plăcintele ei le mâncă, jandarii, și pe urmă mai așteaptă să le plătim și dințăritul. Da' ia aminte, bădiță, ce-ți spun, ia aminte. O vinit amu pasărea și ne-a izbăvi.

MOȚUL

Așadar, tot uitându-te la ea, te-ai dumirit.

BABA

Vine lume, bădiță, lume din multe sate, să se uite la ea din desiș, și nu-ndrăznește nime s-o stârnească din locu' ce și-o ales. Bun loc, că de acolo noaptea vede tăte stelele și ziua tăt Ardealul. Iar dumneaei n-are somn niciodată.

MOȚUL

O fi pajură, măicuță.

BABA

Ce pajură, bădiță? Că-mi cunosc eu pajurele, și după spete, și după foaie. Nu, bădiță, pe-aici n-o văz't nime pasăre-ca asta. Dacă n-ar hi așa înaltă pân' la umăru' voinicului, aș mai zice, și dacă n-ar sta cum stă. De săptămâni stă dumneaei așa și se uită nemișcată. Câteodată cântă sau cheamă ca din tulnic: u – u – – u – – –

LIBRIS | We know books

MOȚUL

Poate-i fată, măicuțo.

BABA

Ba că nu. Că trebuie să hie ficior. Altfel n-ar cânta tăte fetele cum cântă:

În pădure
Toate păsările dorm
Numai una n-are somn,
Cată să se facă om.

MOȚUL

Mare drăcie. Hai s-o văd și eu, măicuțo, muma noastră, arză-i focul penele. Măicuțo, mă prind că dumneata o pândeai ca să-i deslușești meșteșugul – ai? Râvneai s-o vezi tocma-n clipa când s-a face om.

BABA

Zi numai, zi – Muma-Pădurii – că nu mă supăr. – Dacă vrei să te mire pasărea, urcă. Urcă numai spre dreapta. Ține-o ață până în tufa de sânger. Așa, amu stai. Întoarce-te, amu uită-te pe lângă frunza unde stă bou'-Domnului, și să nu mai clintești.

MOȚUL

a urcat. Câteva clipe tăcere.

Săru' mâna și coroiatul plisc, pasăre fără somn. Mare și nemișcată ca o troiță ești, umeri de cruce ai, pene de arhanghel negru de așijderea. Săru' mâna și închinare până la pământ.

Se închină puțin, că nu știi dacă o face a glumă sau nu.

Dacă n-ar fi cu supărare, ți-aș pofti bună dimineața și la mai mare. Cum îți veni să stai aci de pază nouă săptămâni e cu adevărat

LIBRIS We know books

de mirare. Alte păsări, oricât de sfinte, se mai purecă ori se scaldă în nisip, numai tu ești năzdrăvană, fire împietrită cu duh ducăuș, și stai cu ochii țintă la furtunile din împărăție. Chiar om gândiși să te faci? Cine să te creadă? În vremuri ca acestea și în stâncăria asta, unde rămân pruncii nebotezați, unde și-a blestemat catârul copiii și unde ariciul, sfetnicul lui Dumnezeu, nu stă decât ghem, că altfel s-ar amărî prea tare văzând lumea care s-a dres după sfaturile sale. – Măicuțo, he! Ce zici, să mă închin cu stânga sau cu dreapta?

BABA

Cum ți-i pofta, bădiță.

MOȚUL

coboară

Bogdaproste c-o văzui și eu!

Din stânga vin trei fete mari, băcițe sau muntărițe, și un Băieș zdrențos.

SCENA II

Aceiași, cele trei muntărițe, Băiețul

ÎNTÂIA FATĂ

În pădure
Toate păsările dorm.
Numai una n-are somn,
Cată să se facă om.

CELELALTE DOUĂ

Numai una n-are somn,
Cată să se facă om.

LIBRIS | We know books

MOȚUL

le oprește

Amin, drăguțelor, să știți că astăzi la apus de soare – aia-gaia se face om. Dumnedzău ne-ajute!

ÎNTÂIA FATĂ

s-așază pe o piatră

Eu aștept aici să văd.

BĂIEȘUL

Nouă săptămâni pasărea a tot dat freamăt ca din tulnic de aramă. Poate să fie pentru o primejdie sau pentru izbăvirea noastră a tuturor. Eu cred că în curând or să ne treacă pe sub nas multe blesteme și trădări și oarecare jale și oarecare foc. Și mai cred că tot ce se pregătește n-o să fie de-adică. Noi, care trăim colo sub pământ, cunoaștem că ceva se încumetă în zare, c-am fost puși la muncă și mai grea, să măcinăm piatră zi și noapte. Tot aurul spălat ia drumul peste munte. Vrea stăpânirea să istovească munții degrabă.

S-aude pasărea. U – – – u – u – – u – – –

BABA

Iar s-a-ncercat!

Din stânga vin doi jandarmi unguri cu un mocan legat.

SCENA III

Aceiași, doi jandarmi, un mocan

ÎNTÂIUL JANDARM

Io napot moțok. Pe-aicea duce drumu' la Abrud?

LIBRIS We know books

Cei de față se uită o clipă-două unul la altul, nu răspund.

MOȚUL

Ba. Da' dumneavoastră de unde veniți?

ÎNTÂIUL JANDARM

De la Bucium. Da' pe unde duce drumu'?

MOȚUL

Pe unde a dus totdeauna. Mergeți numai până la Abrud?

ÎNTÂIUL JANDARM

Numai. Dar n-ai răspuns.

MOȚUL

Nu. Da' ce-a greșit mocanu' hăsta?

ÎNTÂIUL JANDARM

Îl cunoașteți? Nu vrea să-și spuie numele.

MOȚUL

Cum să nu-l cunoaștem?

ÎNTÂIUL JANDARM

Cum îl cheamă?

MOȚUL

Ca pă mine. Da' ce-a făcut?

AL DOILEA JANDARM

A căzut în cursa diecilor care ațâță și l-au pus păcatele să ridice cuvânt împotriva rânduielilor și să îndemne la omor. A dat

LIBRIS | We know books

strigăt în țară că ălui de omoară un grof i se iartă șaptezeci și șapte de păcate.

MOCANUL

Domnule căpitan, o să fac bureți în beci, da' eu nu m-am gândit la grofi, c-am zis numai – cine omoară un painjen.

AL DOILEA JANDARM

îl lovește

Eu nu-s căpitan, eu-s jandar de rând.

MOCANUL

Domnule jandar de rând, n-am nicio vină.

AL DOILEA JANDARM

se răstește

Vrei să-ți vezi zodiacu' pe patu' puștii? – Eu nu-s jandar de rând, eu-s căprar. Și afară de asta ia seama că toți ungurii suntem făcuți după chipul și asemănarea lui Koșut Laioș, marele și atotputernicul. Și cine jignește un jandar – jignește pe Koșut Laioș.

BABA

Numai că dacă te-ar videa Koșut Laioș – nu știu, dzău. Mi-i teamă că nu s-ar prea făli – să afle că așa mândrețe ca dumata e după chipul și asămănarea lui. Afară de asta luați seama și de mine să vă cam feriți, că eu nu întrăb: cum vă merge și cum vă lăudați? – că jandari ori nejandari – eu vă fac cu ulcica, și nu numai de spărietură. Ce leg eu cu venin – nu mai dezleagă tăte bisericile papistașe!

S-aude pasărea: U – – u – – – – u – u – – –

ÎNTÂIUL JANDARM

Se cheamă moții cu tulniuc?

LIBRIS We know books

BABA

Ăsta-i ceasu' rău, nu-i tulnic, domnule căprar. Împușcați pasărea ceea, și încă degrabă, că, de unde nu, până dumirecă se face om. N-ați auzit cât e de hireșe și cum îndeamnă chietrele la răscoală? Anu' ăsta o să pută a mort și dracu' o să capete titlu' de grof.

CELE TREI FETE

În pădure
Toate păsările dorm.
Numai una n-are somn,
Cată să se facă om.

AL DOILEA JANDARM

Cu-cu! Cu-cu! Cu-cu! Când îți vedea pe Maica Precistă știrbă, în haine de jandar și cu pene de cocoș, s-a face și pasărea om.

Dă să pornească, dar se oprește.

Nu știți vreo romîncă, fetelor? Uitai să vă-ntreb. Se caută o doică pentru purceii grofului Teleki! Ha-ha-ha!

Cei doi jandari se duc cu mocanul, dispar pe cărare în sus.

SCENA IV

Aceiași, fără jandarmi și fără Mocanul

MOȚUL

Muma-Pădurii, muma noastră, muma rumânilor, de o sută de ani tot ține postul mare pentru săraca irima noastră, și nu mai putem rosti vorbe din vorbele tale, că în dosul lor zic jandarii că ascundem altele, și ne leagănă pe furci la Piatra Arsă. Să nu zici, Maică, să nu zici – painjen – că zici grofi. Să nu zici – iarbă, că zici – iarbă de pușcă. Să nu zici – mi-e foame, că zici – ucide.